

Inhoud

1. Romantisch fatalisme 7
2. Idealisering 17
3. De subtekst van het verleiden 23
4. Echtheid 35
5. Lichaam en geest 47
6. Marxisme 55
7. Valse noten 67
8. Liefde of verdraagzaamheid 77
9. Schoonheid 89
10. Van liefde spreken 97
11. Wat zie je in haar? 107
12. Sceptis en geloof 115
13. Intimiteit 119
14. 'Ik'-bevestiging 129
15. Haperingen van het hart 141
16. De angst voor het geluk 155
17. Samentrekkingen 165
18. Romantisch terrorisme 175
19. Voorbij goed en kwaad 185
20. Psycho-fatalisme 195
21. Zelfmoord 205
22. Het Jezus-complex 211
23. Ellips 217
24. Liefdeslessen 223

I

Romantisch fatalisme

1. Het verlangen naar een lotsbeschikking is nergens sterker dan in ons romantisch leven. Kan het ons, gedwongen als we maar al te vaak zijn om ons bed te delen met mensen die onze ziel niet kunnen peilen, niet worden vergeven als we geloven [tegen alle regels van onze verlichte tijd in] dat we voorbestemd zijn om ooit de man of vrouw van onze dromen tegen te komen? Kan een zeker bijgelovig vertrouwen in het bestaan van een schepsel dat het antwoord is op onze niet aflatende hunkering ons kwalijk worden genomen? Misschien worden onze gebeden wel nooit verhoord, komt er geen eind aan de troosteloze kringloop van wederzijds onbegrip, maar als de hemel wel medelijden met ons krijgt, moeten we de ontmoeting met deze prins of prinses dan echt aan puur toeval toeschrijven? Of kunnen we voor één keer aan de censuur van de rede ontsnappen en het zien als niets anders dan een onontkoombaar onderdeel van onze romantische lotsbeschikking?

2. Begin december zat ik midden op een ochtend, zonder enige gedachte aan liefde of verhaal, in de toeristenklasse van een British Airways-jet die onderweg was van Parijs naar Londen. We waren net over de Normandische kust gevlogen, waar een deken van winterse bewolking had plaatsgemaakt voor een vrij uitzicht op schitterend blauwe wateren. Verveeld en niet in staat me te concentreren had ik het blad van de luchtvaartmaatschappij gepakt en zat passief informatie over vakantiehôtels en luchthavenfaciliteiten tot me te nemen. De vlucht had iets geruststellends: het doffe gedreun van de motoren op de achtergrond, het geruisloze grijze interieur, de snoepjesglimlach van het personeel. Er kwam een wagentje met al-

lerlei drankjes en hapjes door het gangpad aan, en ofschoon ik honger noch dorst had kreeg ik het vage gevoel van verwachting dat maaltijden in vliegtuigen kunnen oproepen.

3. Misschien wat zwartgallig had de passagier links van mij haar kop-telefoon afgezet om de kaart met veiligheidsinstructies te bestuderen die in het zakje voor haar zat. Daarop stond de ideale noodlanding afgebeeld, passagiers die zachtjes en rustig neerstreken op land of water, waarbij de dames hun hoge hakken uitrokken, de kinderen behendig hun reddingsvest opbliezen, de romp van het vliegtuig nog intact was, en de kerosine wonderbaarlijk niet-ontvlambaar.

4. ‘We gaan allemaal dood als het fout gaat met dit ding, dus waar hebben die grapjassen het nou over?’ vroeg de passagier aan niemand in het bijzonder.

‘Ik denk dat het mensen misschien geruststelt,’ antwoordde ik, want ik was haar enige toehoorder.

‘Het is anders geen slechte manier om aan je eind te komen, heel snel, vooral als we op land terechtkomen en je voorin zit. Een oom van mij is een keer neergestort. Ken jij iemand die zo is doodgegaan?’

Ik kende niemand, maar ik had geen tijd om antwoord te geven want er kwam een stewardess die [zonder weet van de ethische twijfels die zojuist over haar werkgevers waren geuit] vroeg of we wilden eten. Ik nam een glas jus d’orange en wou een bordje bleke sandwiches afslaan, toen mijn reisgenoot tegen me fluisterde: ‘Neem ze toch maar. Ik eet ze wel op, ik ben uitgehongerd.’

5. Ze had kastanjekleurig haar, kort geknipt zodat haar nek vrij was, en grote waterige groene ogen die weigerden in de mijne te kijken. Ze droeg een blauw bloesje en had een grijs vest over haar knieën gelegd. Haar schouders waren tenger, bijna teer, en aan haar nagels was te zien dat ze vaak werden afgekloven.

‘Weet je zeker dat je ze zelf niet wil?’

‘Heel zeker.’

‘Sorry, ik zal me even voorstellen, ik ben Chloé,’ maakte ze bekend en ze stak met een enigszins aandoenlijke vormelijkheid over de armleuning heen haar hand uit.

Er volgde een biografische uitwisseling; Chloé vertelde dat ze in Parijs was geweest voor een vakbeurs. Ze werkte sinds een jaar als grafisch ontwerpster bij een modeblad in Soho. Ze had aan het Royal College of Art gestudeerd, was geboren in York maar als kind naar Wiltshire verhuisd en woonde nu [op 23-jarige leeftijd] alleen op een etage in Islington.

6. ‘Ik hoop niet dat ze mijn bagage zijn kwijtgeraakt,’ zei Chloé terwijl het vliegtuig zijn afdaling naar Heathrow begon. ‘Ben jij daar nooit bang voor, dat ze je bagage kwijtraken?’

‘Ik denk er niet over na, maar het is me wel gebeurd, twee keer zelfs, in New York en in Frankfurt.’

‘God, wat heb ik een hekel aan reizen,’ zei Chloé en beet op het topje van haar wijsvinger. ‘En aankomen vind ik zelfs nog erger, ik krijg het echt benauwd als ik aankom. Als ik een tijdje weg ben geweest denk ik altijd dat er intussen iets vreselijks is gebeurd, dat er een buis van de waterleiding is gesprongen, of dat ik ontslagen ben, of dat mijn cactussen dood zijn.’

‘Heb jij cactussen?’

‘Diverse, ik heb me er een tijdje in verdiept. Fallisch, ik weet het, maar ik heb een winter in Arizona gezeten en daar raakte ik erdoor gefascineerd. Heb jij huisdieren?’

‘Ik had vroeger vissen.’

‘Wat is daarmee gebeurd?’

‘Ik woonde een paar jaar terug samen met een vriendin. Ze zal wel jaloers zijn geweest of zo, want op een dag heeft ze de zuurstoftoevoer van het aquarium afgezet en gingen ze allemaal dood.’

7. Het gesprek had een slingerend verloop, waardoor we af en toe iets van elkaars karakter te zien kregen, zoals je op een kronkelende bergweg af en toe een vergezicht opvangt – dit alles voor de wielen de landingsbaan raakten, de motoren op volle kracht achteruit werden gegooid en het vliegtuig naar het luchthavengebouw taxiede, waar het zijn lading in de drukke aankomsthal uitbraakte. Tegen de tijd dat ik mijn bagage weer had en door de douane heen was, was ik verliefd geworden op Chloé.

8. Tenzij men daadwerkelijk dood is [en dan moet het als onmogelijk worden beschouwd] is het moeilijk om iemand als de liefde van zijn leven te beschouwen. Maar al kort nadat ik haar had ontmoet, leek het geenszins misplaatst om in zulke termen over Chloé te denken. Ik kan niet met enige zekerheid zeggen waarom ik, van alle beschikbare gevoelens en al de mogelijke personen om ze op te richten, nu juist ineens liefde voor haar voelde. Ik kan niet beweren dat ik de innerlijke dynamiek van dit proces ken, noch deze woorden staven met iets anders dan de autoriteit van doorleefde ervaring. Ik kan alleen maar meedelen dat Chloé en ik een paar dagen na mijn terugkeer in Londen een middag samen doorbrachten. Vervolgens gingen we op een avond, een paar weken voor de kerst, in West-Londen uit eten en, alsof het tegelijkertijd heel vreemd en heel natuurlijk was, bij haar thuis met elkaar naar bed. Zij was met de kerst bij haar familie, ik ging met vrienden naar Schotland, maar we belden elkaar elke dag, soms wel vijf keer per dag, niet om iets speciaals te zeggen, maar gewoon omdat we allebei het gevoel hadden dat we nog nooit zo met iemand hadden gepraat, dat al het andere geschipper en zelfbedrog was geweest, dat we nu pas in staat waren om eindelijk te begrijpen en begrepen te worden – dat het wachten [messiaans van aard] definitief voorbij was. Ik herkende in haar de vrouw die ik mijn leven lang zo stuntelig had lopen zoeken, een wezen wier kwaliteiten ik in mijn dromen al had gezien, wier glimlach en ogen, wier gevoel voor humor en smaak op het gebied van boeken, wier angsten en intelligentie volkomen overeenkwamen met die van mijn ideaal.

9. En juist omdat ik steeds meer het gevoel kreeg dat we precies bij elkaar pasten [ze maakte niet alleen mijn zinnen af, ze maakte mijn leven compleet] kon ik mij absoluut niet voorstellen dat ik Chloé misschien gewoon toevallig had ontmoet. Ik kon het vraagstuk van de voorbestemming niet meer met de volgens sommigen vereiste scepsis benaderen. Hoewel we normaal niet bijgelovig waren grepen Chloé en ik allerhande details, hoe triviaal ook, aan als bevestiging van wat we intuïtief al voelden: *dat we voor elkaar bestemd waren*. We kwamen erachter dat we allebei rond middernacht waren geboren [zij om 23.45 uur, ik om 01.15 uur] in dezelfde maand

van een even jaar. We hadden allebei klarinet gespeeld en op school een rol gehad in *Een midzomernachtsdroom* [zij had Helena gespeeld, ik een dienaar van Theseus]. We hadden allebei twee grote moedervlekken op de grote teen van onze linkervoet en een gaatje in dezelfde achterste kies. We moesten allebei vaak niezen bij felle zon en gebruikten een mes om ketchup uit de fles te laten lopen. We hadden zelfs dezelfde uitgave van *Anna Karenina* op onze plank staan [de oude Oxford-editie] – kleine details misschien, maar vormden ze voor gelovigen geen mooie basis voor een nieuwe godsdienst?

10. Het bestaan sublimerend tot betekenis kenden we de tijd een verhalend vermogen toe dat hij van zichzelf niet bezat. Chloé en ik mythologiseerden onze ontmoeting in het vliegtuig tot Aphrodites plan, het eerste bedrijf, eerste scène van het meest klassieke en mythische van alle verhalende genres – het liefdesverhaal. Het leek alsof de grote geest vanaf het moment van onze geboorte ongemerkt onze hemelbanen had aangepast zodat we elkaar op een dag in het vliegtuig van Parijs naar Londen konden ontmoeten. Omdat ons verhaal werkelijkheid was geworden, konden we voorbijgaan aan de talloze verhalen die nooit plaatsvinden, liefdesgeschiedenissen die nooit geschreven worden omdat iemand het vliegtuig mist of het telefoonnummer kwijtraakt. Net als historici stonden we onmiskienbaar aan de kant van wat gebeurd was, zonder besef van het toevallige karakter van elke situatie en dus schuldig aan het construeren van grootse verhalen, de Hegels en Spenglers van ons eigen leven. In de rol van verteller [degene die naderhand komt] hadden we de ontmoeting in het vliegtuig omgetoverd tot een gebeurtenis met een doel, en ons leven een onwaarschijnlijke mate van causaliteit toegedicht. Daarmee maakten we ons schuldig aan een bijzonder mystieke of [om het vriendelijker te zeggen] literaire stap.

11. We hadden natuurlijk verstandiger moeten zijn. Geen van beiden vlogen we regelmatig tussen de twee hoofdsteden heen en weer en geen van beiden hadden we ons reisje ver van tevoren gepland. Chloé was te elfder ure door haar tijdschrift naar Parijs gestuurd nadat de redacteur die zou gaan toevallig ziek was geworden, en ik

was er alleen heen gegaan omdat mijn zuster daar woonde en ik toevallig een paar dagen eerder klaar was met een bouwkundige opdracht in Bordeaux. De twee nationale luchtvaartmaatschappijen die een lijndienst tussen Charles de Gaulle en Heathrow onderhielden boden ons op de dag dat we terug wilden tussen negen en circa één uur de keus uit zes vluchten. Gegeven het feit dat we allebei vroeg in de middag van 6 december in Londen terug wilden zijn, maar pas op het allerlaatste moment besloten welke vlucht we uiteindelijk zouden nemen, was de statistische kans dat we in hetzelfde vliegtuig zouden zitten [zij het niet noodzakelijkerwijze naast elkaar] aan het begin van de dag 1 op 36 geweest.

12. Chloé vertelde later dat ze van plan was geweest de Air France-vlucht van halfelf te nemen, maar toevallig bleek er een fles shampoo in haar tas te hebben gelekt toen ze uit haar kamer weg was gegaan, waardoor ze de tas opnieuw moest inpakken en tien kostbare minuten verspeelde. Tegen de tijd dat het hotel met haar nota was gekomen, had gecontroleerd of er genoeg geld op haar creditcard-rekening stond en een taxi had gevonden, was het kwart over negen en was de kans dat ze op tijd zou zijn voor de Air France-vlucht van halfelf danig geslonken. Toen ze na druk verkeer bij de Porte de la Villette op het vliegveld aankwam, was ze te laat om nog mee te kunnen, en omdat ze geen zin had om op de volgende vlucht van Air France te wachten liep ze naar de balie van British Airways en boekte zij voor de vlucht van 10.45 naar Londen, waarop ik [om mijn eigen samenspel van redenen] toevallig ook een plaats had.

13. Daarna goochelde de computer zodanig dat Chloé boven de vleugel van het vliegtuig in stoel 15A kwam te zitten en ik naast haar in stoel 15B [zie fig. 1.1]. Wat we genegeerd hadden toen we naar aanleiding van de veiligheidsinstructies aan de praat raakten,

(Fig. 1.1 British Airways Boeing 767)

was de minuscule kans waar ons gesprek afhankelijk van was geweest: aangezien we waarschijnlijk geen van tweeën eerste klas zouden vliegen en er 191 stoelen in de toeristenklasse waren, was de theoretische kans dat Chloé en ik naast elkaar zouden zitten [al kon de kans dat we ook met elkaar zouden praten niet worden berekend] te herleiden tot 1 op 162,245.

14. Maar dit was natuurlijk nog maar de kans dat we naast elkaar zouden zitten als er maar één vlucht van Parijs naar Londen was geweest, maar aangezien er zes waren en we allebei tussen deze zes hadden gearzeld, moest de kans verder vermenigvuldigd worden met de oorspronkelijke kans van 1 op 36, waardoor de uiteindelijke kans dat Chloé en ik elkaar op een ochtend in december boven het Kanaal in een British Airways Boeing zouden ontmoeten 1 op 5840,820 was.

$$[k = 1/36 \rightarrow 110/17.847 = 1/162(,245) \rightarrow 162,245 \times 36 = 1/5840,820]$$

15. En toch was het gebeurd. In plaats van ons te overtuigen van de rationele benadering droeg de berekening alleen maar bij tot de mystieke interpretatie van onze verliefdheid. Als de kans dat iets gebeurt enorm klein is en het gebeurt toch, mag een fatalistische verklaring ons dan niet worden vergeven? Bij het opgooien van een muntje weerhoudt een kans van 1 op 2 me ervan de hand van God achter kop of munt te zoeken. Maar als het om een kans gaat die zo klein is als in het geval van Chloé en mij, een kans van 1 op 5840,820, kon het, althans door verliefde ogen gezien, alleen maar een ingreep van het lot zijn. Alleen een stabiele geest zou zonder bijgeloof de geweldig kleine kans op een ontmoeting die ons leven bleek te hebben veranderd, hebben kunnen bezien. Iemand moest daarboven [op 9000 meter hoogte] aan touwtjes hebben getrokken.

16. Er zijn twee manieren waarop men gebeurtenissen die tot het rijk van het toeval behoren kan benaderen. De filosofische visie beperkt zich tot primaire redenen, in overeenstemming met de wet van Ockhams scheermes: als er geen strikt noodzakelijk causaal

verband is, mag iets niet als reden voor een gebeurtenis worden gezien. Dit betekent zoeken naar redenen die zo direct mogelijk verklaren wat er is gebeurd, in mijn geval de kans dat Chloé en ik op dezelfde vlucht naast elkaar kwamen te zitten, en niet naar de stand van Mars ten opzichte van de zon, of de verhaalstructuur van een romantische lotsbeschikking. Maar de mystieke benadering kan de verleiding niet weerstaan om met uitgebreidere theorieën over het heelal te knoeien. Er valt een spiegel van de muur, in duizend scherven. Waarom gebeurt dat? Wat kan dat betekenen? Voor de filosoof betekent het gewoon dat er een spiegel op de grond is gevallen, niets meer dan het feit dat een lichte aardbeving en bepaalde krachten die aan natuurkundige wetten gehoorzamen hebben samengewerkt [volgens een te berekenen kans] om er juist op dat moment voor te zorgen dat de spiegel viel. Maar voor de mysticus is die kapotte spiegel vol betekenis, een onheilspellend teken van niet minder dan zeven jaar ongeluk, goddelijke wraak voor duizend zonden en een voorbode van duizend straffen.

17. In een wereld waarin God al honderd jaar dood is en computers, en niet meer orakels, de toekomst voorspellen neigt romantisch fatalisme gevaarlijk naar mystiek. Dat ik vasthield aan het idee dat Chloé en ik voorbestemd waren geweest om elkaar in een vliegtuig tegen te komen om vervolgens verliefd te worden, hield in dat ik een primitief geloofssysteem aanhing op het niveau van koffiedik kijken of een glazen bol raadplegen. Als God niet dobbelde, dan had Hij of Zij zeker geen relatiebemiddelingsbureau.

18. Maar omringd door chaos is het begrijpelijk dat we de verschrikking van de volledige onderworpenheid aan het toeval willen temperen door te opperen dat sommige dingen ons overkomen omdat dat moet, waardoor we de warboel van het leven een steunende doelgerichtheid en richting geven. Hoewel de dobbelstenen op allerlei verschillende manieren kunnen rollen, stellen we verwoed patronen van noodzakelijkheid op, en vooral wanneer het gaat om de onvermijdelijkheid dat we op een dag verliefd zullen worden. We zijn gedwongen te geloven dat deze ontmoeting met onze verlosser, objectief gezien volstrekt toevallig en dus onwaarschijnlijk, ge-

schreven staat op een perkamentrol die zich langzaam aan de hemel ontrolt en dat de tijd ons dus uiteindelijk [hoe zwijgzaam die tot nu toe ook is geweest] de gedaante van onze uitverkorene zal onthullen. Wat zit er achter deze tendens om dingen als onderdeel van een lotsbeschikking te zien? Misschien gewoon het tegenovergestelde, de angst voor het volslagen toeval, de vrees dat de weinige zin die er in ons leven is louter door onszelf is geschapen, dat er geen perkamentrol is [en dus geen van tevoren bepaald gezicht dat wacht] en dat wat ons wel of niet overkomt [wie we wel of niet in vliegtuigen ontmoeten] alleen de zin heeft die wij eraan toekennen – kortom, de angst dat er geen God is om ons verhaal te vertellen, en dus onze liefdes te waarborgen.

19. Romantisch fatalisme was zonder twijfel een mythe en een illusie, maar dat was nog geen reden om het als onzin af te doen. Mythen kunnen een belang aannemen dat verder gaat dan hun primaire boodschap; we hoeven niet in Griekse goden te geloven om te weten dat ze ons iets essentieels over de menselijke geest vertellen. Het was absurd om te veronderstellen dat Chloé en ik voorbestemd waren geweest om elkaar te ontmoeten, maar het was wel vergeeflijk dat we er zo over dachten. Ons naïeve geloof was slechts een verdediging tegen de gedachte dat we net zo goed op iemand anders verliefd hadden kunnen worden, als de computer van de luchtvaartmaatschappij anders had gegoocheld, een gedachte die onvoorstelbaar is als liefde zo verweven is met de uniekheid van de geliefde. Hoe had ik me kunnen voorstellen dat de rol die Chloé in mijn leven ging spelen net zo goed door iemand anders bezet had kunnen worden, als het haar ogen waren, waarop ik verliefd was geworden, haar manier om een sigaret op te steken en om te kussen, om de telefoon op te nemen en haar haar te kammen?

20. Door middel van romantisch fatalisme vermijden we de ondenkbare gedachte dat de behoefte om lief te hebben altijd voorafgaat aan onze liefde voor iemand in het bijzonder. Onze partnerkeus speelt zich noodzakelijkerwijze af binnen de grenzen van wie we toevallig ontmoeten, en gegeven andere grenzen, andere vluchten, andere historische perioden of gebeurtenissen had ik misschien